

Книгата “Бай Ганьо”

1. 1. Подтик за написване на творбата и прототипове:

Алеко намеква, че ще напише подобна книга още в “До Чикаго и назад”. Творбата се появява през 1895г. със заглавие “Бай Ганю – невероятни разкази за един съвременен българин”. В нея влизат всички очерци, публикувани в сп. “Мисъл” + “Бай Ганьо журналист”.

Основните подтици за създаване на творбата са три:

- Разказите, които малкият Алеко слуша от баща си и неговите търговски партньори за поведението на българите в чужбина;
- Срещите в Чикаго с българските търговци Ганьо Сомов и Айвазиян, които са два от прототиповете на героя;
- Случаят със Стамболовия прокурор Ганьо Чолаков (той е всъщност третият прототип), който като сирак е бил подпомогнат от Васил Друмев да завърши висшето си образование в чужбина (Германия), след което става негов обвинител в прочутия процес срещу митрополит Климент

1. 2. Жанрови особености:

Жанрово творбата е трудно определима. Самият автор я определя като “невероятни разкази”. Някои смятат, че това е роман, но най – вероятно става въпрос за сборник очерци (разкази за определен човек). Книгата не се състои само от покъсани истории, а ни въвежда в ситуацията на разказването – група млади интелектуалци седят в някое заведение и си разказват истории за Бай Ганьо. По този показател “Бай Ганьо” прилича на “Декамерон” от Бокачо и “Кентърберийски разкази” от Джефри Джосер.

Компанията на разказвачите в двете части е различна. В първата е наречена “Весела България” и героите са представени като спътници на Бай Ганьо из Европа. По някакъв начин те са свързани с главния герой и затова са представени с личните си имена.

Разказвачите от втората част са представени с псевдоними. Това ограничава “свойското отношение” между разказвачите и Бай Ганьо и създава дистанция от ужасяващото му поведение в България. Някои критици смятат, че Алеко е използвал псевдоними, за да покаже, че героите се страхуват от Бай Ганьо.

1. 3. *“Бай Ганьо из Европа”:*

В първата част героят е ситуиран на пътя и се идентифицира с пътуването. Бай Ганьо е обобщеният образ на нашия съотечественик, запътил се към Европа, където на фона на чуждото получава възможност да осмисли своето. Героят не желае да се докосне до европейската култура и неговите действия са чисто прагматични. Според Тончо Жечев “Бай Ганьо е най – окаяният пътешественик на земята!”. В тази част комизмът се поражда от контраста между Бай – Ганьовото самочувствие и поведението на неговите спътници. Той скандализира европейците, но няма съзнание, че е изпаднал в конфузна ситуация – смята, че е покорил и впечатлил другите. Прави впечатление разминаването между съзнанието му на цивилизован човек (използва чужди думи, понякога носи редингот) и ориенталското му поведение. В чуждия свят той предпочита познатите образи на своето и контактува само с българи или хора от Балканите. Така необременен от чуждата култура Бай Ганьо се връща в България без да е научил нищо, но започва да гради авторитета си тъкмо върху пребиваването си в чуждия свят.

1. 4. *“Бай Ганьо в България” (превъплъщението на смешното в страшното):*

Във втората част на книгата опозицията байганьовско – антибайганьовско се задълбочава и достига своя апогей в “Бай Ганьо прави избори”. Тук героят променя статуса си – той вече е в центъра на политическите събития, умее да манипулира и да се изкачва по стълбицата на властта. Прави го безцеремонно и агресивно, без вътрешни колебания. В този смисъл можем да кажем, че героят не се развива, а само показва нови различни страни от характера си в зависимост от ситуацията.

Първата стъпка към властта героят прави, когато разбира, че лесно може да се приспособи към всяка ситуация. Основна негова черта става хамелеонщината. Това най – ярко личи в “Бай Ганьо журналист”, където героят проявява пълна липса на морал и отговорност пред факта, че ще формира общественото мнение. Той използва вестника си за лични цели. Насилието и демагогията доминират в “Бай Ганьо прави избори”. Тук образът на героя е гротесно изкривен. На него и неговите “съидейници” се опитва да се

противопостави Иваница Граматиков – авторов двойник и нравствен антипод на Бай Ганьо.

1. 5. *Проблематичният българин:*

В образа на Бай Ганьо се отразяват противоречията при изграждането на българския национален характер. Той не е само национален или социален образ. В началото у критиците надделява мнението, че това е образ на изостаналостта и некултурността на българина и балканеца въобще. В подследствие надделява тезата, че у него има и социални черти – той е герой от периода на натрупването на капитали, парвеню, което няма културата да управлява парите си.

Интересно е мнението на немския професор Герхард Геземан, който въвежда термина “проблематичния българин” и обявява Бай Ганьо за положителен герой, притежаващ черти, помогнали на народа му да оцелее през петте века робство.

1. 6. *Оцеляването и загубеният национален идеал:*

Оцеляването на Бай Ганьо е възможно благодарение на неговата ситуативност. Той оцелява на всяка цена. В него отсъстват основни нравствени ценности като идеали.

В първата част от книгата са показани смешните страни и конфузиите при сблъсъка на две различни култури. Въпреки, че е против принципите, които регулират човешките отношения, той обича да се хвали или да апелира за патриотични чувства, ако това ще му донесе “безплатен обяд”. Стремещът му да излезе победител на всяка цена става страшен чак във втората част, защото поставя под съмнение законите и морала в България.

Сложни са посланията на Бай Ганьо. Думи като “отечество”, “северен враг” и “петвековно робство” са взети от националната идеология, но той бързо се отказва от тях, когато позицията на жертва му е изгодна.

В България излиза на показ природата му на манипулатор и тиранин. Издаването на в. “Изборите” са неговите инструменти да се докопа до властта.

Онова, в което героят се кълне е “келепирът” – символ на парите, които са нещо подвижно и непринадлежащо трайно никому. Наивната вяра в силата им е източник на много човешки трагедии, намерили израз в литературата (“Гераците” – Елин Пелин, “Снаха” – Георги Караславов).